

Spory kompetencyjne i spory o właściwość w zakresie ochrony środowiska w świetle orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego

Abstrakt

W artykule przedstawiono kluczowe problemy występujące przy rozstrzyganiu przez Naczelny Sąd Administracyjny sporów kompetencyjnych i sporów o właściwość w sprawach z zakresu ochrony środowiska. Dokonana analiza w tym zakresie orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego wykazała, że większość tego rodzaju sporów o właściwość, czyli między organami jednostek samorządu terytorialnego oraz sporów kompetencyjnych między organami tych jednostek a organami administracji rządowej, jest w sprawach z zakresu prawa wodnego, prawa o odpadach czy też dotyczących ustalenia organu właściwego do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia. Należy także podkreślić, że tego rodzaju spory mogą być tzw. sporami pozytywnymi lub (najczęściej są) sporami negatywnymi, kiedy żaden organ nie uważa, że jest właściwy do załatwienia tej sprawy administracyjnej.

Słowa kluczowe

Naczelny Sąd Administracyjny, spór o właściwość, spór kompetencyjny, prawna ochrona środowiska

1. Wprowadzenie

W świetle art. 166 ust. 3 Konstytucji RP¹, spory kompetencyjne między organami samorządu terytorialnego i administracji rządowej rozstrzygają sądy administracyjne. Jednak przepisy art. 4 w związku z art. 15 § 1 pkt 4 i art. 15 § 2 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi² odróżniają spory o właściwość od sporów kompetencyjnych (art. 22 § 2 k.p.a.)³. Te pierwsze są bowiem sporami między organami jednostek samorządu terytorialnego i między samorządowymi kolegiami odwoławczym, jeżeli odrębna ustawa nie stanowi inaczej. Natomiast spór

¹ Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

² Dz. U. z 2012 r., poz. 270 z późn. zm., zwana dalej p.p.s.a oraz zob. J. Drachal, *Komentarz do art. 4*, [w:] R. Hauser, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 80–96; J.P. Tarno, *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2010, s. 44–48 (art. 4) i s. 65–72 (art. 15); W. Chróścielewski, J.P. Tarno, *Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2016, s. 505–506.

³ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2016 r., poz. 23), zwana dalej k.p.a.; zob. także D. Chromicka, *Rozpatrywanie sporów kompetencyjnych i sporów o właściwość*, [w:] R. Hauser, J. Drachal (red.), *Metodyka pracy w sądach administracyjnych*, Warszawa 2015, s. 991–1026.

kompetencyjny zachodzi między organami jednostek samorządu terytorialnego a organami administracji rządowej.

Ponadto dyspozycja art. 15 § 2 p.p.s.a. stanowi, że Naczelny Sąd Administracyjny rozstrzyga te spory nie z urzędu, ale na wniosek zainteresowanego podmiotu w formie postanowienia, a nie wyroku przez wskazanie organu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 22 § 3 k.p.a.). Natomiast, jeżeli stan faktyczny sprawy nie został prawidłowo ustalony, to oddala wniosek. Należy bowiem przypomnieć, że postępowanie przed Naczelnym Sądem Administracyjnym nie obejmuje postępowania dowodowego, z wyjątkiem przypadku z art. 106 § 3 p.p.s.a. Oznacza to, że sąd administracyjny nie przeprowadza np. oględzin, nie przesłuchuje świadków czy też nie powołuje biegłych. Istota kognicji także wojewódzkiego sądu administracyjnego, a następnie kontroli jego orzeczenia przez Naczelny Sąd Administracyjny jest oparta na ustaleniach faktycznych, które przeprowadziły właściwe w tej sprawie organy pierwszej i drugiej instancji, a które następnie zostały poddane kontroli przez właściwy sąd administracyjny.

Trzeba również zaznaczyć, że w świetle art. 4 p.p.s.a. zarówno spór o właściwość, jak i spór kompetencyjny, zachodzi wówczas, gdy co najmniej dwa organy administracji publicznej jednocześnie stoją na stanowisku, że nie są właściwe do jej załatwienia (spór negatywny) lub są właściwe do jej załatwienia (spór pozytywny). Ponadto spór między organami jednostek samorządu terytorialnego jest sporem o właściwość w rozumieniu art. 22 § 1 pkt 1 k.p.a., który rozstrzyga Naczelny Sąd Administracyjny, jeżeli powyższe organy nie mają oczywiście wspólnego dla nich organu wyższego stopnia.

Należy także podkreślić, że tego rodzaju spór o właściwość lub spór kompetencyjny może tylko wystąpić w sprawie, którą rozstrzyga właściwy organ administracji publicznej, czyli z zakresu administracji publicznej. Ponadto tego rodzaju spór o właściwość lub spór kompetencyjny może wystąpić, jeżeli zachodzi materialnoprawna podstawa do rozstrzygnięcia danej sprawy administracyjnej przez właściwy organ w formie decyzji administracyjnej lub postanowienia. Oznacza to, że spór może wystąpić wyłącznie w ramach tej sprawy administracyjnej, która jest przedmiotem danego postępowania administracyjnego lub kiedy odmówiono nadania jej dalszego biegu, czyli gdy chodzi o rozstrzygnięcie takiej sprawy przez właściwy organ między tymi samymi stronami, jak i wtedy, gdy dotyczy to tego samego przedmiotu sprawy i przy powołaniu tej samej podstawy prawnej. Dlatego też w żadnym przypadku istotą sporu nie może być np. ustalenie rodzaju danej sprawy administracyjnej ani podstawy materialnoprawnej, na podstawie której podlega ona rozpoznaniu i rozstrzygnięciu⁴. Oczywiście rozstrzygnięcie sporu, w którym Sąd określa organ właściwy do załatwienia danej sprawy, jest

⁴ Postanowienie NSA z dnia 2 czerwca 2015 r., II OW 236/14.

możliwe tylko wówczas, jeżeli w tym sporze negatywnym lub pozytywnym organem właściwym jest jeden z tych organów.

W tym miejscu należy poddać analizie także kluczowe pojęcia prawne, tj. środowisko i ochrona środowiska, które są z kolei odpowiednio unormowane w art. 3 pkt 39 i art. 3 pkt 13 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska⁵. Pierwsze z tych pojęć, czyli środowisko, obejmuje ogół elementów przyrodniczych, w tym również tych przekształconych przez działalność człowieka. Są to w szczególności wody, powietrze, powierzchnia ziemi, kopaliny, krajobraz, klimat, a także pozostałe elementy różnorodności biologicznej, jak i wzajemne oddziaływania pomiędzy tymi elementami. Natomiast ochrona środowiska oznacza nie tylko podjęcie, lecz także zaniechanie działań, które ma na celu zachowanie czy też przywracanie równowagi przyrodniczej. Jest ona realizowana w ramach przeciwdziałania zanieczyszczeniom, racjonalnego kształtowania środowiska i gospodarowania zasobami środowiska, zgodnie z konstytucyjną zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5 Konstytucji RP w związku z art. 3 pkt 50 p.o.ś.), a także restytucji elementów przyrodniczych do stanu właściwego ustalonego przez ustawodawcę.

2. Charakterystyka ogólna sporu kompetencyjnego w sprawach z zakresu ochrony środowiska

W ramach sporów kompetencyjnych w zakresie ochrony środowiska najczęściej występował spór między regionalnym dyrektorem ochrony środowiska a wójtem (burmistrzem) lub prezydentem miasta. Jako przykład może służyć spór kompetencyjny między wójtem a regionalnym dyrektorem ochrony środowiska z wniosku właśnie wójta w przedmiocie ustalenia środowiskowych uwarunkowań realizacji danego przedsięwzięcia⁶. Sąd orzekł, że spór w tej sprawie dotyczy w istocie ustalenia właściwości organu po zmianie stanu prawnego, co nastąpiło z dniem wejścia w życie dnia 1 stycznia 2015 r. ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy Prawo geologiczne i górnicze oraz niektórych innych ustaw⁷. Nowelizacja powyższa objęła również ustawę z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko⁸.

W zakresie ustalenia m.in. organu właściwego do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla koncesjonowanych przedsięwzięć w przedmiocie poszukiwania lub rozpoznawania lub wydobywania kopaliny ze złóż, będących w kompetencji ministra właściwego do spraw środowiska, doszło do istotnych zmian w stanie regulacji prawnych. Dotyczy

⁵ Dz. U. z 2013 r., poz. 1232 z późn. zm., zwana dalej p.o.ś.

⁶ Postanowienie NSA z dnia 13 października 2015 r., II OW 49/15.

⁷ Dz. U. z 2014 r., poz. 1133, zwana dalej ustawą zmieniającą.

⁸ Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 z późn. zm., zwana dalej ustawą środowiskową.

to bowiem *de lege lata* przedsięwzięć polegających na poszukiwaniu lub rozpoznawaniu złóż kopalin lub na wydobywaniu kopalin ze złóż, o których stanowi art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze⁹, a prowadzonych na podstawie koncesji. Jednak w stanie prawnym obecnie obowiązującym organem właściwym w tego rodzaju sprawach jest regionalny dyrektor ochrony środowiska, co wynika wprost z dodanego na mocy ustawy zmieniającej art. 75 ust. 1 pkt 1 lit. j) ustawy środowiskowej. Wynika to także z tego, że powyższa ustawa zmieniająca przyjęła ogólną zasadę intertemporalną stosowania przepisów nowych oraz tylko enumeratywne określenie wyjątków od tej zasady, stąd właściwym organem jest regionalny dyrektor ochrony środowiska. Ponadto Sąd słusznie podkreślił, że wyjątków od powyższej zasady zawartych w ustawie zmieniającej nie można wyklądać rozszerzająco.

Z kolei w sporze kompetencyjnym między wójtem gminy a regionalnym dyrektorem ochrony środowiska dotyczącym wskazania właściwego organu do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia w przedmiocie zmiany lasu niestanowiącego własności Skarbu Państwa na użytek rolny, także Sąd wskazał ten ostatni organ¹⁰. W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd orzekł, że wnioskodawca wystąpił o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia polegającego na zmianie lasu, niestanowiącego własności Skarbu państwa na użytek rolny o powierzchni 0,1 ha. Natomiast art. 75 ust. 1 pkt 1 lit. d) ustawy środowiskowej stanowi, że w przedmiocie zmiany lasu, niestanowiącego własności Skarbu Państwa na użytek rolny, organem właściwym do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest regionalny dyrektor ochrony środowiska. Z kolei w sytuacji wszczęcia postępowania na wniosek strony tylko strona ustala przedmiot swojego żądania, czyli przedmiot postępowania, przy czym w razie wątpliwości jego uszczegółowienie należy do strony, nie zaś do sfery ocennej organu. Dlatego też, jeżeli strona wnosi o wydanie decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięcia polegającego na zmianie lasu, niestanowiącego własności Skarbu Państwa, na użytek rolny, to strona, a nie organ, rozstrzyga o treści żądania. Precyzyjne oznaczenie przedmiotu sprawy przez stronę, z powołaniem się na konkretny przepis prawa, uznaje się za przesłankę przesądzającą co do zasady kwestię właściwości rzeczowej organu.

3. Charakterystyka ogólna sporu o właściwość w sprawach z zakresu ochrony środowiska

W zakresie sporów o właściwość dominująca grupa dotyczyła sporów między marszałkiem województwa a starostą. W pierwszej z tych spraw spór dotyczył ustalenia orga-

⁹ Dz. U. z 2015 r., poz. 196.

¹⁰ Postanowienie NSA z dnia 16 lutego 2016 r., II OW 139/15.

nu właściwego do rozpoznania wniosku w przedmiocie odszkodowania w związku z wydaniem pozwolenia wodnoprawnego na piętrzenie i pobór wody powierzchniowej i odprowadzanie wód powierzchniowych do rzeki oraz wykonanie podczyszczalni wód poprodukcyjnych¹¹. Sąd wskazał starostę jako organ właściwy do jej załatwienia. W uzasadnieniu postanowienia Sąd orzekł, że zgodnie z dyspozycją art. 186 § 3 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne¹², to właśnie właściwy organ powinien ustalić, czy szkoda jest następstwem wydanego pozwolenia wodnoprawnego, a więc ustalić, czy między powstaniem szkody a udzielonym pozwoleniem wodnoprawnym zachodzi tego typu bezpośredni związek. Natomiast potwierdzenie, że taki związek zachodzi, stanowi przesłankę do ustalenia wysokości odszkodowania przez właściwego miejscowo starostę na podstawie art. 186 § 3 ustawy Prawo wodne. Ponadto Sąd podkreślił, że to strona, a nie organ administracji rozstrzyga o treści żądania, a tylko do organu należy ocena prawna, czy obowiązujący stan prawny pozwala na wydanie decyzji w tej sprawie zgodnie z wnioskiem strony. Z kolei precyzyjne, czyli niebudzące wątpliwości oznaczenie przedmiotu sprawy przez samą stronę z powołaniem się na konkretny przepis prawa uznaje się za przesłankę przesądzającą co do zasady kwestię właściwości rzeczowej organu.

W kolejnej sprawie w przedmiocie sporu o właściwość między marszałkiem województwa a starostą¹³, w której chodziło o wskazanie organu właściwego do wydania zezwolenia na prowadzenie działalności polegającej na przetwarzaniu odpadów innych niż niebezpieczne w procesie odzysku R5, Sąd wskazał także starostę jako organ właściwy do jej załatwienia. W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd ponownie zaznaczył, że to wnioskodawca wystąpił o wydanie zezwolenia na prowadzenie działalności polegającej na przetwarzaniu odpadów innych niż niebezpieczne w procesie odzysku R5. Z kolei poza sporem w tej sprawie jest to, że do rozstrzygnięcia tego rodzaju wniosku właściwym organem jest starosta.

Natomiast spór między organami wynika z kwalifikacji wniosku złożonego przez spółkę, ponieważ starosta przyjął, że jest to wniosek o koncesję na wydobywanie kopaliny, co uzasadniałoby właściwość marszałka województwa, zgodnie z przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze. Ponadto po wszczęciu postępowania na wniosek strony, tylko strona ustala zakres przedmiotowy swojego żądania, a oczywiście nie może go modyfikować organ. Dlatego też, jeżeli tak jak w tej sprawie spółka wystąpiła o wydanie zezwolenia na prowadzenie działalności polegającej na przetwarzaniu odpadów innych

¹¹ Postanowienie NSA z dnia 1 marca 2016 r., II OW 140/15.

¹² Dz. U. z 2015 r., poz. 469, zwana dalej Prawo wodne.

¹³ Postanowienie NSA z dnia 1 marca 2016 r., II OW 143/15.

niż niebezpieczne w procesie odzysku R5, to organem właściwym rzeczowo w sprawie jest właściwy miejscowo starosta (art. 41 ust. 3 ustawy o odpadach)¹⁴.

Na wyróżnienie zasługuje także liczna grupa spraw dotycząca rozstrzygnięcia sporu o właściwość między wójtem (burmistrzem) a starostą w przedmiocie odtworzenia zniszczonego rowu melioracyjnego¹⁵. W powyższych sprawach Sąd reprezentuje w zasadzie jednolitą linię orzecznictwa, wskazując na starostę jako organ właściwy do załatwienia tej sprawy. W uzasadnieniu tego stanowiska Sąd podkreśla, że art. 77 Prawa wodnego jest to przepis *lex specialis* wobec art. 29 Prawa wodnego i jego zastosowanie ma pierwszeństwo zgodnie z inną zasadą, tj. *lex specialis derogat legi generali*. Wynika to z tego, że w świetle art. 77 ust. 2 Prawa wodnego, jeżeli obowiązek utrzymania w należytych stanie urządzeń melioracji wodnych szczegółowych nie jest wykonywany lub jest nieprawidłowo wykonywany, to tylko właściwy organ do wydania pozwolenia wodnoprawnego, czyli w tej sprawie starosta, jest zobowiązany nałożyć w formie decyzji stosowne obowiązki, biorąc pod uwagę także osnowę pozwolenia wodnoprawnego, jeżeli było wydane. Natomiast nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu, czy na tym terenie działa spółka wodna, ponieważ okoliczność ta ma znaczenie dopiero przy ustalaniu adresata obowiązków. Są one nakładane na materialnoprawnej podstawie art. 77 ust. 2 Prawa wodnego w przypadku nienależytej konserwacji rowu melioracyjnego jako urządzenia melioracji wodnych szczegółowych, które, co należy podkreślić, są inwestycją o charakterze liniowym. Oznacza to, że przebiegają na dłuższym odcinku niż tylko jedna nieruchomości, dlatego też tak ważne jest, żeby te działania były skoordynowane z utrzymaniem jego drożności na całej długości. Oznacza to, że wskazanie w tej sprawie burmistrza jako organu właściwego oznaczałoby, że nakładane przez niego, na podstawie art. 29 Prawa wodnego, odpowiednie nakazy dotyczyłyby z jednej strony urządzenia melioracji wodnych szczegółowych, czego nie dotyczy ten przepis, a z drugiej w żaden sposób burmistrz nie mógłby zapewnić prawidłowej i skoordynowanej drożności rowu, czyli prawidłowego utrzymania na całej jego długości. Dlatego też art. 29 ust. 3 Prawa wodnego nie stanowi w tej sprawie normy kompetencyjnej dla burmistrza.

Natomiast przykładem sprawy, w której sąd oddalił wniosek o rozstrzygnięcie sporu o właściwość między marszałkiem województwa a starostą, jest sprawa dotycząca wskazania organu właściwego do wydania pozwolenia wodnoprawnego¹⁶. W uzasadnieniu tego postanowienia Sąd stwierdził, że akta administracyjne sprawy nie pozwalają ustalić, czy szczególne korzystanie z wód ma się w całości lub w części odbywać na terenach zamkniętych, na co może wskazywać konieczność ochrony sztucznego zbiornika

¹⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 2012 r. o odpadach (Dz. U. z 2013 r., poz. 21 z późn. zm.), zwana dalej ustawą o odpadach.

¹⁵ Postanowienie NSA z dnia 19 kwietnia 2016 r., II OW 18/16.

¹⁶ Postanowienie NSA z dnia 12 kwietnia 2016 r., II OW 3/16.

wodnego zrealizowanego jako budowla przeciwpowodziowa. Natomiast ma to istotne znaczenie dla ustalenia właściwości organów w tej sprawie, lecz tego rodzaju ustalenia faktyczne w tym zakresie muszą zostać dokonane przez organy. Natomiast ustalenie, że tego rodzaju szczególne korzystanie z wód odbywa się w całości lub w części na terenie zamkniętym oznacza, że właściwym w sprawie będzie organ w ogóle niepozostający w sporze, a więc właściwy miejscowo dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej. Dlatego też wniosek marszałka województwa został oddalony jako sformułowany na tle nieprecyzyjnie ustalonego stanu faktycznego sprawy.

4. Zakończenie

Podsumowując, należy podkreślić, że zarówno powyższe spory kompetencyjne, jak i spory o właściwość w świetle art. 4 w związku z art. 15 § 1 pkt 4 p.p.s.a. zachodzą dopiero wówczas, kiedy w danej sprawie organy zainteresowane za pomocą wszelkich dostępnych metod wykładni prawa, analizując wszystkie obowiązujące w tym zakresie przepisy prawa, dojdą do przekonania, że nie są w stanie jednoznacznie ustalić, który z nich jest właściwy w sprawie do jej rozpoznania. Ponadto analiza sporów kompetencyjnych i sporów o właściwość w zakresie ochrony środowiska pozwala sformułować wniosek, że ich największa liczba jest z zakresu przedmiotowego ustawy środowiskowej (a w szczególności ustalenia właściwego organu do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach realizacji przedsięwzięcia) oraz prawa wodnego i oczywiście ustawy o odpadach. Świadczy to o występujących jeszcze licznie problemach związanych z tak przecież kluczową kwestią jak ustalenie właściwości miejscowej i rzeczowej organu do załatwienia danej sprawy administracyjnej. Z kolei przedmiot sporu o właściwość oraz sporu kompetencyjnego musi być precyzyjnie ustalony, ponieważ Sąd administracyjny nie może prowadzić postępowania dowodowego, za wyjątkiem tylko przypadku z art. 106 § 3 p.p.s.a.

Na zakończenie należy także podkreślić, że słusznie ustawodawca przyznał Naczelnemu Sądowi Administracyjnemu kompetencje do rozstrzygania zarówno sporu kompetencyjnego, jak i sporu o właściwość, zgodnie z konstytucyjną zasadą praworządności wyrażoną w art. 7 Konstytucji¹⁷. Ponadto o skali trudności tych sporów świadczy także np. uchwała siedmiu sędziów NSA z dnia 19 października 2015 r., II OPS 3/15. W tej uchwale Sąd orzekł, że wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego w świetle ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁸ oraz ustawy z dnia 24 lip-

¹⁷ W 2015 r. NSA załatwił 432 sprawy dotyczące sporów kompetencyjnych lub sporów o właściwość, a w 159 sprawach wskazał organ właściwy do załatwienia sprawy, *Informacja o działalności sądów administracyjnych w 2015 r.*, Warszawa 2016, s. 31.

¹⁸ Dz. U. z 2015 r., poz. 1651 z późn. zm.

ca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹⁹ pozwala przyjąć, że zezwolenie na wycinkę drzew lub krzewów na tym terenie musi wydać wojewódzki konserwator zabytków, a nie właściwy miejscowo wójt lub burmistrz czy też prezydent miasta.

Competence disputes and jurisdictional disputes in the field of environmental protection in the light of the case law of the Supreme Administrative Court

Abstract

The article presents the key problems encountered in resolving competence disputes and jurisdictional disputes by the Supreme Administrative Court in matters of environmental protection. The analysis of the case law of the Supreme Administrative Court showed that most of this type of jurisdictional disputes, that is between local government units, and conflicts of competence between organs of these entities and government administration agencies, concerns water law, the law on waste and determining the right authority to issue an administrative decision on environmental conditions of realization of a project. It should also be noted that such disputes may be positive or (more often) negative, when no authority considers that it has jurisdiction to settle a particular administrative case.

Keywords

Supreme Administrative Court, jurisdictional dispute, competence dispute, legal protection of the environment

Wykaz literatury

- Chromicka D., *Rozpatrywanie sporów kompetencyjnych i sporów o właściwość*, [w:] R. Hauser, J. Drachal (red.), *Metodyka pracy w sądach administracyjnych*, Warszawa 2015
- Chróścielewski W., Tarno J.P., *Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2016
- Drachal J., *Komentarz do art. 4*, [w:] R. Hauser, M. Wierzbowski (red.), *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, Warszawa 2015
- Informacja o działalności sądów administracyjnych w 2015 r.*, Warszawa 2016
- Tarno J.P., *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2010

¹⁹ Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 z późn. zm.